

مجموعه راهبردهای پدافند غیرعامل متناسب با ساختارهای (جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی) در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهر چابهار)

امید ستوده خواجه داد

گروه جغرافیا، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

کیا بزرگمهر^۱

گروه جغرافیا، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

مهرداد رمضان‌پور

گروه جغرافیا، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

لیلا براهیمی جمنانی

گروه جغرافیا، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۹/۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۶

چکیده

همیشه شهرها به عنوان مکانی برای تأمین امنیت بشر در برابر حوادث و مخاطرات انسانی و طبیعی بوده اند. اما تغییرات گسترده شهرها در طی دهه های اخیر و تمرکز بی محابای جمعیت در مراکز شهری، شهرها را به محیطی مخاطره آمیز تبدیل کرده است. از این رو، بحث تأمین امنیت شهروندان و دفاع از همه امکانات و تسهیلات شهری به شیوه هوشمند و برنامه ریزی شده، راه را برای مفهوم پدافند غیر عامل شهری باز کرده است. هدف پژوهش حاضر، مجموعه راهبردهای پدافند غیرعامل متناسب با ساختارهای (جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی) در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهر چابهار) می باشد. تحقیق حاضر بر اساس هدف، یک تحقیق توسعه‌ای، بر حسب ماهیت، از روش کمی و بر حسب روش از نوع پیمایشی و نحوه اجراء توصیفی-تحلیلی می باشد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار Expert choice و مدل SWOT استفاده شد. نتایج مدل SWOT نشان داد استراتژی های کلان بر اساس قاعده‌ی معمول با توه به اینکه میانگین کل امتیازات تهدیدات و ضعف‌ها بیشتر از میانگین کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها باشد ($SO > WT$)، استراتژی کلان، از نوع استراتژی بازنگری خواهد بود. نتایج تحقیق حاکی از آن است که در شرایط کنونی، شهر چابهار فاقد یک برنامه جامع دفاعی جهت تأمین امنیت شهر و شهروندان در شرایط بحرانی و بروز حملات احتمالی از سوی دشمن می باشد، لذا برنامه‌ریزان، مدیران شهری و طراحان شهری نسبت به برنامه‌ریزی پدافند غیر عامل چاره‌اندیشی داشته باشند.

واژگان کلیدی: پدافند غیر عامل، امنیت شهری، ساختارهای (جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی)، شهر چابهار

مقدمه

با گسترش یافتن جامعه (شهری) و اقتصاد، به تدریج نیاز به کاهش دادن مخاطرات، نه فقط اطمینان در رابطه با کنترل ریسک مخاطرات، بلکه دیگر اقدامات مهم و مدیریتی در جهت تهیه برنامه و پیگیری طرح‌های بازدارنده (از بروز آسیب‌پذیری‌های بیشتر) افزون گشته است (Liangfeng et al, 2002: 372). شهرها به علت بافت فشرده و جمعیت متراکم و شبکه‌های متنوع شهری، معمولاً در جنگ‌ها در برابر تهاجم زمینی و هوایی به عنوان یک مانع محسوب می‌گردند. از طرفی، خواسته و یا ناخواسته، جنگ‌ها به سمت شهرها سوق پیدا کرده‌اند و بعضاً باعث تلفات بالای غیرنظامیان و خسارت زیادی به شهرها می‌شوند (عزیزی و برنفر، ۱۳۹۰: ۹-۲۲). از مهم‌ترین موضوعاتی که در هنگام طراحی و برنامه‌ریزی شهرها برای فراهم نمودن ایمنی و امنیت هر چه بیشتر شهروندان و کاهش بحران در شهرها باید مد نظر قرار گیرد، رعایت ملاحظات و اصول پدافند غیر عامل برای کاستن از آثار مخرب بحران‌ها می‌باشد (ملکی و برنر کام، ۱۳۹۱: ۳۲). پدافند غیر عامل را مجموعه اقدامات غیرمسلحانه می‌باشد که موجب کاهش آسیب‌پذیری نیروی انسانی، ساختمان‌ها، تاسیسات، تجهیزات و شریان‌های حیاتی شهر در برابر حملات نظامی یا مخاطرات و انسانی می‌شود (Spilerman, 2005: 12). به عبارتی دیگر می‌توان گفت میان مفهوم پدافند غیر عامل و دفاع شهری ارتباط مفهومی برقرار می‌باشد (Ashworth, 1987: 17-21).

در شهرهای ایران پدافند غیر عامل به فراموشی سپرده شده است و شهرهای ما در مقابل بحران به شدت آسیب پذیر هستند. در واقع پدافند غیر عامل در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران جایگاهی ندارد. این مسئله برای کشوری در معرض تهدیدات مختلفی قرار دارد بسیار مهلک و خطرناک است. در این بین، یکی از شهرهای مرزی حساس در کشور، شهر چابهار در استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. شهر بندر چابهار یکی از شهرهای ساحلی کشور ایران است که با توجه به قرار گرفتن در سواحل دریای عمان به عنوان یک شهر بازرگانی و گمرکی دارای موقعیت استراتژیک خاصی در ایران می‌باشد، بر این اساس ضرورت ارائه راهبردهای پدافند غیر عامل متناسب با ساختارهای اقتصادی، جغرافیایی، اجتماعی در شهر چابهار ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در این راستا، پژوهش حاضر به دنبال بررسی و کنکاش سؤال ذیل می‌باشد:

مجموعه راهبردهای پدافند غیر عامل متناسب با ساختارهای جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی شهر چابهار می‌باشد؟
 کدام یک از راهبردها نیز بیشترین میزان اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند؟

تحقیق حاضر از نظر ماهیت و روش توصیفی و از نظر هدف مطالعه کاربردی-توسعه‌ای است. همچنین برای گردآوری اطلاعات در بخش مبانی نظری از مطالعات کتابخانه‌ای و در بخش میدانی، از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری در پژوهش حاضر شامل ۲۰ نفر از متخصصان، اساتید دانشگاه و کارشناسان سازمان‌های دولتی در بندر چابهار می‌باشند که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات، جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات، از نرم افزار (Expert Choice) مدل (SWOT) استفاده شده است.

هاشمی و همکاران (۱۳۸۹)، در پژوهشی به بررسی همبستگی تهدیدهای امنیتی-دفاعی با سطوح توسعه در استان کردستان با رویکرد آمایش سرزمین پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهند که بین شاخص‌های امنیتی-دفاعی و شاخص‌های بهداشتی درمانی و اقتصادی ارتباط معنادار وجود دارد. اما بین تهدیدها و شاخص‌های فرهنگی، حمل و نقل، زیربنایی و مجموع کلیه شاخص‌ها ارتباط معناداری مشاهده نشد. در نهایت نیز به ارائه راهبرد برای استان با کمک نخبگان پرداخته است. زرقانی و اعظمی (۱۳۹۰)، در پژوهشی تحت عنوان، تحلیل ملاحظات نظامی و امنیتی در آمایش و مکان‌گزینی مراکز و استقرارگاه‌های نظامی با تاکید بر استان خراسان رضوی، به این نتایج دست یافتند، کارشناسان و صاحب‌نظران برای استقرار و مکان‌گزینی مناسب مراکز و استقرارگاه‌های نظامی شرایط و الزامات دفاعی و امنیتی مختلفی را مطرح کرده‌اند. رعایت این ملاحظات سبب استقرار بهینه واحدهای نظامی در فضا می‌شود، به نحوی که منجر به تامین حداکثر قابلیت دفاع و حداقل آسیب‌پذیری خواهد شد. مدیری و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی به بررسی شاخص‌های امنیت ساز پدافند غیرعامل در آمایش سرزمین پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مکان‌یابی مناسب، مقاوم سازی، استفاده از تجارب و اقدام‌های برخی کشورها با استفاده از عوارض طبیعی از مهم‌ترین عوامل امنیت ساز پدافند غیرعامل در آمایش سرزمین است. شمعی و همکاران (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، بررسی آسیب‌پذیری و ریزپهنه‌های حریم ایمنی شهر ایلام در برابر حملات هوایی از منظر پدافند غیرعامل، به این نتایج دست یافتند، شاخص انتظامی و انبار با وزن ۰/۱۱۶، و ۰/۱۱۳، به عنوان مهمترین شاخص در زمینه پدافند غیرعامل شناسایی شدند. در بخش پهنه‌بندی ساختارهای شهری ایلام بیشترین بخش‌هایی که مورد خطر تهاجم در حمله هوایی قرار داشته و در وضعیت کاملاً آسیب‌پذیر قرار داشتند عبارت بودند از: مراکز انبار، مراکز مسکونی، مراکز تجاری، مراکز اداری، پایانه، مراکز بهداشتی و درمانی، مذهبی، انتظامی، آموزشی، راههای شریانی شهر، با توجه به این نتایج باید گفت که وضعیت شهر ایلام از منظر پدافند غیرعامل بخصوص برای حمله هوایی بسیار نامناسب است و در صورت هر گونه حمله این شهر با مشکل جدید رو به رو خواهد شد. حافظ رضازاده و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان آمایش شهری با رویکرد پدافند غیرعامل در شهر زاهدان و مناطق پیرامونی آن به این نتایج دست یافتند، جانمایی کاربری‌های آسیب‌پذیر در وضعیت فعلی، در شرایط مناسبی قرار ندارد، به شکلی که در مناطق پیرامونی تنها ۰/۱۶ از محدوده سکونتگاه‌های روستایی (همت‌آباد، دای‌آباد، مجتمع گاوداری)، در اولویت دوم (اراضی با آسیب‌پذیری کم) قرار داشته و وضعیت مکانی کاربری آنها در شرایط موجود نسبتاً مناسب ارزیابی شده است. همچنین تنها ۱۲ درصد از محدوده شهر زاهدان در اولویت اول قرار داشته و وضعیت مکانی کاربری آنها در شرایط موجود مناسب ارزیابی شده است. اراضی با آسیب‌پذیری کم با ۲۶ درصد در (اولویت دوم)؛ و آسیب‌پذیری متوسط که بیشترین سهم را به خود اختصاص داده حدود ۳۳ درصد می‌باشد. کاربری‌های آسیب‌پذیری که در بدترین شرایط مکانی (اولویت پنجم) قرار دارند، تنها ۷ درصد و کاربری‌های موجود در اولویت چهارم قرار گرفته‌اند که در کل شرایط بسیار مطلوبی را نشان نمی‌دهد. در ادامه نیز به منظور مقایسه بین مناطق پیرامونی (همت‌آباد، دای‌آباد و مجتمع گاوداری) از مدل الکترون فازی استفاده گردیده شد. نتایج

نشان داد، میزان کاربری‌های آسیب‌پذیر در مناطق پیرامون مورد مطالعه شبیه هم می‌باشد. لرتین و همکارانش (۲۰۱۱)، در تحقیقی با عنوان ارزیابی حمله پیشگیرانه در مقابل اهداف نادرست و حفاظت در استراتژی دفاعی صورت گرفته بود، نحوه‌ی توزیع منابع با به کارگیری دفاع بهینه در پیشگیری موثر حملات، استقرار اهداف کاذب و پشتیبانی اهداف را مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. روس (۲۰۱۳)، در پژوهشی، دادخواهی پدافند غیر عامل و مدیریت ریسک به وجود آمدن قانونی در دیوان ایالات متحده برای ترسیم اصول قانونی پدافند غیر عامل را ضروری می‌دانند و استفاده از استراتژی‌های مدیریت ریسک در ایجاد یک بنیاد حمایت از ایمنی را لازم می‌دانند.

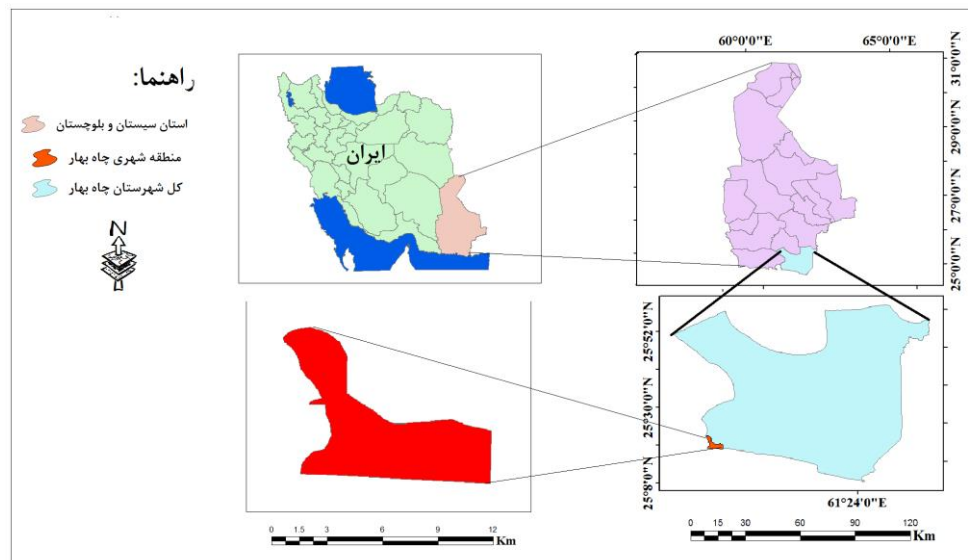
مبانی نظری

آسیب‌پذیری شهرها اختلالاتی اساسی در هر کانون سکونتگاهی به وجود می‌آورد و کارایی دیگر سازمان‌ها را مختل می‌نماید (Quarol, 2005: 8). از طرفی مساله حفاظت از جان انسان‌ها، متعلقات آنها، تاسیسات و تجهیزات شهری در مقابل مخاطرات طبیعی و انسانی آن قدر مهم است که به عنوان یکی از اهداف اصلی برنامه‌ریزی شهری محسوب می‌شود. پدافند غیرعامل به عنوان مجموعه اقداماتی است که به دنبال محدود کردن خسارات ناشی از جنگ، بهبود قابلیت‌های فضایی به منظور حفاظت از جان شهروندان و به حداقل رساندن زیان زندگی ناشی از جنگ بدون استفاده از تجهیزات نظامی و سلاح گرم است (Lacina, 2006). پدافند غیرعامل در واقع مجموعه اقداماتی است که مستلزم به کارگیری جنگ افزار خاصی نبوده و با اجرای آن می‌توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تاسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی و تلفات انسانی جلوگیری نمود و یا میزان این خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد. با وجود این پدافند غیرعامل شامل طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و ساخت و ساز است و اکثر کشورها سعی در طراحی و پیاده‌سازی استراتژیک و ایجاد برنامه یکپارچه برای دفاع غیرعامل؛ از طریق یک برنامه زمانی منظم هستند. البته اصول پدافند غیرعامل نمی‌تواند از سیاست‌های کلان یک کشور جدا باشد و باید در برنامه‌های کوتاه مدت و بلند مدت تایید شده و به اجرا گذاشته شود (Nikoumanesh, 2015: 6-7). به طور کلی هدف استفاده از پدافند غیرعامل کمک به افزایش ادامه عملیات، ادامه فعالیت‌های حیاتی و ارائه خدمات به مراکز حیاتی، حساس و مهم در زمان تهدید و بحران است. پدافند غیرعامل در مناطق شهری، موضوعی است که هم به لحاظ اقتصادی، هم به لحاظ سیاسی، هم به لحاظ اجتماعی و فرهنگی و... واجد اهمیتی دو چندان است (Tang and Wen, 2009: 871). هزاره سوم سرآغاز تجولات فراوان و بی‌وقفه‌ای است که بازنگری و تغییر در فرایند و ساختار مدیریت شهری را الزامی می‌کند (کیانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۷). با افزایش میزان جنگ‌ها به ویژه طی یک قرن اخیر و افزایش آسیب‌ها و تلفات جانی و مالی و روانی ناشی از آن برای شهروندان و مدیران و مسئولان حکومتی، در کنار تلاش‌های سیاسی و دیپلماتیک برای کاهش و جلوگیری از شکل‌گیری این جنگ‌ها و همچنین تلاش‌های نظامی برای تقویت بنیه دفاعی کشورها، تلاش‌های متعدد دیگری نیز در ابعاد و حوزه‌های مختلف از سوی مدیران و مسئولین و برنامه‌ریزان برای کاهش آسیبها و تلفات صورت گرفته است. این تلاش‌ها و

حرکت‌ها امروزه در قالب علمی تحت عنوان پدافند غیرعامل، مورد توجه مسئولان و برنامه‌ریزان قرار گرفته است (تقوایی و جوزی خسلویی، ۱۳۹۱: ۵۷).

موقعیت منطقه مورد مطالعه

شهر چابهار چابهار در منتهی الیه جنوب شرقی ایران در کنار آبهای عمان، در ۶۰ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی و ۲۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. چابهار از شمال به شهرستان‌های ایرانشهر و نیکشهر از جنوب به دریای عمان از شرق به پاکستان و از غرب به استان‌های کرمان و هرمزگان محدود شده است. مساحت شهرستان چابهار حدود ۹۷۳۹ ک.م، ارتفاع این شهرستان از سطح دریا ۷ متر و دارای ۱۳۰ کیلومتر مرز خاکی و حدود ۱۱۵ کیلومتر مرز آبی در دریای عمان می‌باشد. چابهار دارای ۲ شهر چابهار و شهر نکور و ۳ بخش شامل بخشهای دشتیاری، پلان، بخش مرکزی، و هشت دهستان و ۴۴۶ روستا می‌باشد (طرح جامع شهر چابهار، ۱۳۹۷).

شکل (۱): موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه در تقسیمات سیاسی استان و منطقه، منبع: نگارنده، ۱۴۰۰

شهرستان چابهار در ناحیه مکران بلوچستان قرار دارد. مکران و ناحیه ساحلی جنوب شرقی ایران در روزگار مادها به ویژه سلطنت استیاک و یا اشتوویگو (۵۸۵_۵۵۰ ق.م) یکی از ساتراپیهای استان‌های شرق آن دولت بوده و به نام سرزمین پاریکانیان و جشیان آسیایی از آن یاد شده است. سرزمین مکران از جمله شهرستان چابهار در دوران هخامنشی جز ساتراپی چهاردهم این سلسله بوده است. اما از سابقه شهر نشینی و نحوه پیدایش شهر چابهار اطلاع دقیقی در دست نیست با مطالعه و پژوهش دقیق تاریخی می‌توان تا حدودی به این زمان دست یافت. براساس شواهد موجود، این شهر بندری پس از متروکه شدن بندر تاریخی تیس نام و اعتبار گرفته است. چابهار از دیر باز به دلیل داشتن موقعیت خاص استراتژیک و شرایط مناسب بندری مورد توجه بود و این خصوصیات آن باعث گردید که پای بیگانگان و قدرت‌های استعماری به این شهر بندری مهم باز شود این مسئله علاوه بر اقدامات استعماری از سوی بیگانگان باعث برهم زدن بسیاری از تعاملات فرهنگی اجتماعی چابهار شده است تحولی عظیم که در دوره‌های گذشته در حوزه اقتصاد و تجارت چابهار و استان رخ داد پیدایش منطقه آزاد تجاری صنعتی چابهار به عنوان

محور توسعه استان می باشد. در دوره قاجار در سال ۱۲۷۰ قمری، ابراهیم خان بهزادی بمی (سرتیپ) به حکومت بمپور انتخاب شد و در عصر حکمرانی او دولت وقت ایران بلوچستان را تصرف کرد. در سال ۱۲۸۱ قمری، ابراهیم خان قلعه محکم «ایرافشان» که تسخیرناپذیر به نظر می‌رسید را تصرف کرد و بدین ترتیب قدرت دولت مرکزی را تا نزدیکی کوهک و چابهار و گواتر توسعه داد. چابهار اما تا سال ۱۲۸۹ قمری در تصرف اعراب مسقط قرار گرفت و آنها تلاش داشتند این بندر مهم را متصرف گردند. انگلیس‌ها و به ویژه شخص گلداسمید که برای حکمیت مرزی بین ایران و منطقه کلات تحت نفوذ انگلیس منصوب شده بود نیز از ادعای اعراب مسقط بر چابهار پشتیبانی می‌کردند. برای جلوگیری از چنین تهدیداتی، دولت ایران دست به کار شد و ابراهیم خان در سال ۱۲۸۹ قمری بندر چابهار را تصرف کرد تا قدرت خود را بسط دهد. در سال ۱۳۰۴ خورشیدی، دولت قاجار تلاش کرد حاکمیت خود را بر چابهار تثبیت کرده و سردار دین محمدخان داماد دوست محمدخان را سرکوب نماید. در گزارش فرمانده قسمت کرمان در دهم اسفندماه ۱۳۰۴ به وزارت جنگ، بر ضرورت مقابله با دین محمدخان و ایجاد پادگان نظامی در چاه بهار و برقراری نظم در امور گمرک این شهر تأکید شده است. در این گزارش، به این موضوع نیز اشاره گردیده بود که ناآرامی‌ها در بلوچستان و به ویژه آشوب‌های دین محمدخان بر اثر سیاست دولت انگلیس است و دلیل این سیاست دولت انگلیس نیز بیم این دولت از اقتدار دولت مرکزی ایران در بلوچستان و به ویژه در چاه بهار دانسته شده است. اقتداری که می‌توانست نفوذ ایران در بلوچستان انگلیس را نیز امکان‌پذیر نماید. در سال ۱۳۰۷ خورشیدی، عملیات نظامی علیه دوست محمدخان آغاز شد. در بهمن ماه ۱۳۰۷ آخرین حکومت بلوچستان سقوط کرد. با حذف دوست محمدخان از معادلات سیاسی بلوچستان، قدرت دولت مرکزی در این ایالت، و از جمله در چابهار به طور کامل تثبیت شد (سالنامه آماری استانداری سیستان و بلوچستان، ۱۳۹۹). وجود آبهای عمیق در خلیج وسیع شرایط مناسبی را برای پهلوگیری کشتی‌های بزرگ در این منطقه و ایجاد تاسیسات بندری با هزینه مناسب و صرفه اقتصادی فراهم کرده است.

چابهار به عنوان مهمترین بندر تجاری در خارج از خلیج فارس از نظر سیاست و استراتژیکی ملی در مواقع جنگ و بحرانهای منطقه مجزا و نقطه ای کلیدی برای تنفس اقتصادی بازرگانی خارجی کشور و ضمانتی برای گردش کار صنایع و فعالیت‌های اقتصادی آن محسوب می‌شود قرار گرفتن چابهار در یک خلیج موقعیت بندری ایده‌آل برای توسعه فیزیکی آینده به آن می‌دهد که بسیاری از بنادر دنیا دارای این حسن نیستند (همان منبع).

در شهر چابهار از مساحت ۲۴۳۵۴۰۰۰ متر مربع کاربری مسکونی با مساحت ۵۳۲۶۳۳۷ متر مربع (۲۱.۸۷ درصد) یعنی سرانه ۴۹.۹ بیشترین میزان کاربری را به خود اختصاص داده است.

شهر چابهار از ۴ ناحیه و ۲۸ محله تشکیل شده است. در بین نواحی چهار گانه ناحیه ۱ با ۴۱۷.۲ هکتار و جمعیت ۳۷۵۱۱ نفر بزرگترین ناحیه شهر محسوب می‌شود.

شهر چابهار طبق آخرین سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، جمعیتی برابر با (۱۰۶۷۳۹ نفر) داشته است. که از این تعداد ۵۴۶۵۷ نفر را مردان و ۵۲۰۸۲ نفر را زنان تشکیل می‌دهند. بیشترین میزان نرخ رشد در طول دوره‌های

سرشماری مربوط به دوره دوره ششم (۱۳۸۵-۱۳۷۵) می باشد که در این دوره نرخ رشد به ۱۳ درصد رسید. همچنین کمترین میزان نرخ رشد در طول دوره های سرشماری مربوط به دوره (۱۳۷۵-۱۳۵۰) می باشد که در این دوره نرخ رشد به ۳.۲ درصد می باشد. همچنین میزان رشد جمعیت شهر چابهار نسبت به استان و شهرستان، در طی دهه های آماری ۵۵ تا ۹۵، همواره بالاتر بوده است (سازمان آمار نفوس و مسکن، ۱۳۹۵).

همجواری منطقه آزاد چابهار با دریا، نزدیکی به مدار رأس السرطان و قرار گرفتن در مسیر بادهای موسمی شبه قاره هند و جبهه های استوایی موجب گردیده است که دارای آب هوایی گرمسیری معتدل با رطوبت نسبی باشد. این منطقه گرمترین نقطه کشور در زمستان و خنک ترین بندر جنوبی ایران در تابستان است. اقلیم شهر چابهار براساس طبقه بندی اقلیمی دمارتن در گروه اقلیم خشک و در در روش آمبرژه، اقلیم ناحیه بیابانی گرم شدید می باشد (طرح جامع شهر چابهار، ۱۳۹۷).

یافته ها

تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدات و ارائه راهبردهای پدافند غیرعامل متناسب با ساختارهای

جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی شهر چابهار

تجزیه و تحلیل عوامل محیط داخلی و خارجی

پس از بررسی عوامل داخلی، مهم ترین عوامل فهرست می شوند. این ماتریس شامل مراحل زیر است:

اصلی ترین نقاط قوت و ضعف فهرست می شود. به این عوامل از صفر (اهمیت ندارد) تا یک (بسیار مهم) ضریب داده می شود، طوریکه مجموع این ضرایب برابر یک می شود.

۳- تعیین وضع موجود هر عامل با امتیازبندی بین ۱ تا ۵ براساس معیار زیر:

بسیار خوب - ۵ بالاتر از متوسط - ۴ متوسط - ۳ پایین تر از متوسط - ۲ ضعیف - ۱. در مدل واژه های بیانی به ۵ قسمت تقسیم بندی شده است، بسته به اهمیت هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها، امتیازبندی صورت گرفته است. اصولاً در مدل هایی از جمله مدل SWOT، واژه های بیانی با امتیازبندی ۱ تا ۵ تنظیم شده است.

۴- محاسبه امتیاز وزن دار از طریق ضرب امتیاز هر ردیف از عوامل در وزن نرمالیزه و درج آن در ستون جدید.

۵- محاسبه جمع امتیازات وزن دار که حداقل آن ۱ و حداکثر آن ۳ خواهد بود. اگر نمره نهایی ماتریس کمتر از ۳ باشد، یعنی منطقه مورد نظر از نظر عوامل داخلی روی هم رفته دچار ضعف می باشد، و اگر نمره نهایی IFE بیشتر از ۳ باشد یعنی شهر چابهار مورد نظر از نظر عوامل درونی مجموعاً دارای قوت است مراحل انجام شده در ماتریس EFE همانند مراحل انجام شده در ماتریس IFE است، فقط در این ماتریس به جای نقاط ضعف و قوت (عوامل درونی) عوامل بیرونی یعنی تهدیدها و فرصت های ناشی از پدافند غیرعامل متناسب با ساختارهای جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی شهر چابهار لیست می شود.

جدول (۱): ماتریس IFE (محیط داخلی) نقاط قوت

ردیف	عوامل موثر محیط داخلی (نقاط قوت):	ضریب	رتبه	ضریب نهایی
				ثانویه

S1	ستی بودن اغلب محلات شهر و مشارکت بالای شهروندان	۰/۰۷	۱	۰/۰۷
S2	وجود وجه مذهبی شهروندان که امکان مقابله با بحران‌های فرهنگی و جنگ‌های روانی را در مواقع بحران افزایش می‌دهد	۰/۰۷	۱	۰/۰۷
S3	وجود مساجد و مدارس در سطح محلی به عنوان عامل انتظام بخش فضایی در مواقع بحران	۰/۰۹	۳	۰/۲۷
S4	توسعه صادرات و واردات به کشور و هدایت بهینه و قانون مند آن	۰/۰۹	۳	۰/۲۷
S5	استقرار بیمارستان امام علی(ع) و درمانگاه‌های تخصصی سیدالشهدا و ایرانیان در داخل شهر به عنوان عامل تسهیل در امر امدادسانی	۰/۱۷	۴	۰/۶۸
S6	امکان مدیریت بهینه شبکه‌های دسترسی و فرهنگ سازی در بخش‌های مختلف سیستم حمل و نقل شهر با توجه به مبانی پدافند غیر عامل	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
S7	وجود پایگاه‌های دریایی و هوایی ارتش و سپاه به عنوان نیروی دفاعی شهر در مواقع بحران	۰/۱۸	۴	۰/۷۲
S8	برقراری منظم جلسات شورای تأمین شهر به منظور بررسی مسائل امنیتی شهر	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
S9	شکل‌گیری دغدغه پرداختن به موضوع دفاع غیر عامل در شهرها و امکان فرهنگ سازی در زمینه اهمیت پدافند غیر عامل در شهر	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
S10	ایجاد توسعه در روابط اقتصادی، تجاری و فرهنگی با کشورهای دارای مرز آبی مشترک	۰/۰۹	۳	۰/۲۷
جمع کل امتیازات عوامل محیط داخلی (نقاط قوت)				
۳/۰۳ جمع				
ستون ضریب				
نهایی				

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

از دیدگاه ساکنان و مسئولینی که مورد سؤال قرار گرفتند، مهم‌ترین نقاط قوتی که این شهر از آن برخوردار است، عبارتند از: وجود پایگاه‌های دریایی و هوایی ارتش و سپاه به عنوان نیروی دفاعی شهر در مواقع بحران که با بهره‌مند شدن از امتیاز وزنی ۰/۷۲ در جایگاه نخست و در جایگاه بعدی استقرار بیمارستان‌های امام علی (ع) و درمانگاه‌های تخصصی سیدالشهدا (ع) و ایرانیان به عنوان عامل تسهیل در امر امدادسانی در مواقع بحرانی که با امتیاز وزنی ۰/۶۸ در مرتبه دوم قرار دارد. کمترین امتیاز متعلق به عوامل وجود وجه مذهبی شهروندان که امکان مقابله با بحران‌های فرهنگی و جنگ‌های روانی را در مواقع بحران افزایش می‌دهد و همچنین سستی بودن اغلب محلات شهر و مشارکت بالای شهروندان است که با امتیاز وزنی ۰/۰۷ در پایین‌ترین مرتبه قرار دارند. در زمینه نقاط ضعف موجود در برنامه‌ریزی با رویکرد پدافند غیر عامل، نیز با توجه به نظر پاسخ‌دهندگان میزان وزن و امتیاز وزنی آن در جدول (۲)، مشخص شده است.

جدول (۲): ماتریس IFE (محیط داخلی) نقاط ضعف

ردیف	عوامل موثر بر محیط داخلی (نقاط ضعف):	ضریب ثانویه	رتبه	امتیاز نهایی
W1	عدم آموزش عمومی کافی و مناسب شهروندان در خصوص پدافند غیر عامل و مقابله با تهدیدات احتمالی	۰/۰۱	۱	۰/۰۱
W2	روند رو به رشد جمعیت در این شهر با مهاجرت روستاییان با اصل پراکندگی بهینه پدافند غیر عامل در اعتراض می‌باشد	۰/۰۳	۲	۰/۰۶

۰/۳۲	۴	۰/۰۸	بافت تاریخی فشرده در این شهر، امکان آسیب پذیری را به شدت در مواقع بحران افزایش می دهد.	W3
۰/۳۲	۴	۰/۰۸	امکان کمتر احداث سازه های عمران شهری و پرهزینه بودن ساخت آنها مبتنی بر اصول پدافند غیر عامل در اغلب نقاط شهر به دلیل بالا بودن سطح آب	W4
۰/۱	۲	۰/۰۵	عدم رعایت ماتریس های ظرفیت، مطلوبیت و سازگاری در برنامه ریزی کاربری اراضی شهری براساس اصول پدافند غیر عامل	W5
۰/۱۸	۳	۰/۰۶	وجود پمپ های بنزین در داخل شهر و در میان مناطق مسکونی	W6
۰/۳۶	۴	۰/۰۹	قرارگیری برخی از مراکز حیاتی همچون پایگاه دریایی سپاه و پتروشیمی در یک محدوده روی نقشه هوایی شهر که تحت عنوان یک هدف خوشه ای نمود یافته است.	W7
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	نهادینه نشدن اصل پدافند غیر عامل به عنوان یک ضرورت و نیازی با صرفه تر از دفاع سیستم نزد مدیران و مسئولین تصمیم ساز و اجرایی شهر	W8
۰/۰۲	۱	۰/۰۲	عدم وجود تبلیغات و زمینه سازی لازم در خصوص اهمیت و ضرورت های اساسی پدافند غیر عامل در میان اقشار مختلف	W9
۰/۲۸	۴	۰/۰۷	کمبود شدید و نسبی مربوط به وجود فضاهای باز شهری در سطح محلات بافت تاریخی که تراکم جمعیت بالایی دارند و امدادسانی را در مواقع بحران دچار ضعف می کند	W10
۰/۲۸	۴	۰/۰۷	شکل گیری مراکز عمده اداری و تجاری در این شهر به دلیل وجود منطقه آزاد چابهار	W11
۰/۳۶	۴	۰/۰۹	استقرار نیروگاه گازی و پتروشیمی در این شهر و امکان افزایش سطح تماس تهدیدات به واسطه آنها	W12
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	عدم برنامه ریزی راهبردی توسعه کالبدی - فضایی و کاربری اراضی شهری در چابهار براساس اصول پدافند غیر عامل	W13
۰/۲۸	۴	۰/۰۷	به دلیل کمبود زمین قابل ساخت، عدم در نظر گرفتن کاربری ها و پهنه هایی که در توسعه آتی شهر به عنوان محل احداث ساختمان های امن و پناهگاه عمومی چند منظوره	W14
۰/۰۶	۲	۰/۰۳	عدم شناسایی و اهمیت به ظرفیت های موجود اقتصادی شهر	W15
۰/۱۸	۳	۰/۰۶	وجود سکونت گاههای غیررسمی متعدد در بافت شهر	W16
۰/۱۸	۳	۰/۰۶	اغلب مراکز حیاتی و مهم شهر در بافت اصلی قابلیت بسیار پایین جایگزینی در صورت بروز بحران را دارند	W17
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	اقلیم و شرایط زیستی سخت شهر	W18
جمع ۳/۱۲			جمع کل امتیازات عوامل محیط داخلی (نقاط ضعف)	
ستون ضریب				
نهایی				

منبع: یافته های تحقیق، ۱۴۰۰

بر اساس جدول (۲)، مشاهده می گردد که استقرار نیروگاه گازی و پتروشیمی در این شهر و امکان افزایش سطح تماس تهدیدات به واسطه آنها و همچنین قرارگیری برخی از مراکز حیاتی همچون پایگاه دریایی سپاه و پتروشیمی در یک محدوده روی نقشه هوایی شهر که تحت عنوان یک هدف خوشه ای نمود یافته است. با امتیاز وزنی ۰/۳۶ در جایگاه نخست ضعف ها قرار دارند.

هر دو مورد جز، نقاط ضعف اساسی بوده که باید به سوی راه حل‌ها و راهکارهایی برای کاهش خطر این نقاط ضعف در شهر چابهار در نظر گرفت. همچنین امکان کمتر احداث سازه‌های عمران شهری و پرهزینه بودن ساخت آنها مبتنی بر اصول پدافند غیر عامل در اغلب نقاط شهر به دلیل بالا بودن سطح آب و بافت تاریخی فشرده در این شهر، امکان آسیب پذیری را به شدت در مواقع بحران افزایش می‌دهد با امتیاز ۰/۳۲ در جایگاه دوم قرار گرفته‌اند که نشان از چاره‌اندیشی برای ایجاد تمهیدات و تجهیزاتی را در اطراف چابهار را نمایان می‌کند. عوامل عدم آموزش عمومی کافی و مناسب شهروندان در خصوص پدافند غیر عامل و مقابله با تهدیدات احتمالی بعلاوه اقلیم و شرایط سخت با وزن ۰/۰۱ نیز در سطح پائین‌ترین ضعف‌ها در این شهر قرار گرفته‌اند.

جدول (۳): ماتریس IFE (محیط خارجی) نقاط فرصت

ردیف	عوامل موثر محیط خارجی (فرصت‌ها)	ضریب ثانویه	رتبه	ضریب نهایی
01	وجود مرز آبی مشترک و ارتباط فرهنگی - اجتماعی با کشورهای خلیج فارس و دریای عمان	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
02	لزوم استفاده دولت از ظرفیت‌های ناشناخته شهر چابهار	۰/۱۲	۴	۰/۴۸
03	امکان ایجاد سامانه حمل‌دریایی مسافر و گردشگر به کشورهای دارای مرز آبی مشترک	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
04	تهیه طرح‌های بهینه توسعه ای و زیرساختی با رویکرد پدافند غیر عامل	۰/۱۶	۴	۰/۶۴
05	امکان تصویب و برنامه ریزی برای تمرکز عرصه‌های عمومی و عناصر ساختاری شهر در اطراف بلوار امام خمینی و میدان فرمانداری به دلیل تراکم و تنوع قابل ملاحظه عناصر فضایی در این محدوده	۰/۱	۳	۰/۳
06	امکان جذب سرمایه گذار با توجه به موقعیت شهر چابهار	۰/۱۱	۴	۰/۴۴
07	قابلیت افزایش صادرات ایران به سایر کشورهای همسایه از طریق مرز آبی	۰/۱۱	۴	۰/۴۴
08	ایجاد همبستگی بالا در بین ساکنین در مواقع مواجهه با بحران	۰/۰۷	۱	۰/۰۷
09	ایجاد زمینه اشتغال سالم با توجه به پتانسیل‌های شهر	۰/۰۹	۳	۰/۲۷
010	توزیع ثروت، جمعیت و سرمایه‌های ملی در کل فضای سرزمینی کشور	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
	جمع کل امتیازات عوامل محیط خارجی (تهدیدات)			۳/۰۱ جمع
				ضریب نهایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

نتایج نشان داد، گزینه تهیه طرح‌های بهینه توسعه ای و زیرساختی با رویکرد پدافند غیر عامل ۰/۶۴ بالاترین امتیاز وزنی را داشته و در مرتبه اول فرصت‌های موجود قرار دارد که این امر بیان‌کننده نقش بسیار مثبت توجه به ساخت کاربری‌های حساس، حیاتی و مهم با رویکرد پدافند غیر عامل در توسعه‌های آتی این شهر می‌باشد. بالاترین امتیاز بعدی، متعلق به لزوم استفاده دولت از ظرفیت‌های ناشناخته شهر چابهار می‌باشد که با میزان نشان دهنده وجود ظرفیت‌های بالا ولیکن پنهان در این شهر می‌باشد. از این رو، با شناخت و استفاده از این پتانسیل‌های غنی مادی و معنوی می‌توان تلاش در کارا نمودن بیشتر این شهر و نیز تولید ثروت در آن منجر شد. ایجاد همبستگی بالا در بین

ساکنین در مواقع مواجهه با بحران با امتیاز وزنی ۰/۰۷ همچنین در پایین ترین جایگاه فرصت ها قرار دارد. جدول (۴)، نتایج تجزیه و تحلیل نقاط تهدید را با وزن و نیز امتیاز وزنی آن نشان می‌دهد.

جدول (۴): ماتریس IFE (محیط خارجی) نقاط تهدید

ردیف	عوامل موثر محیط خارجی (تهدیدات)	ضریب ثانویه	رتبه	ضریب نهایی
T1	تأثیر منفی بر الگوهای اجتماعی و فرهنگی	۰/۰۷	۱	۰/۰۷
T2	گسترش ورود کالاها با کیفیت پایین از کشورهای همسایه	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
T3	وجود زمینه های فراوان گرایش افراد بیکار به فعالیت های غیر قانونی	۰/۰۹	۳	۰/۲۷
T4	وجود نیروگاه گازی و پتروشیمی به عنوان یکی از نقاط تهدید جدی در محل	۰/۱۴	۴	۰/۵۴
T5	وجود زمینه های گرایش افراد بیکار به فعالیت های غیر قانونی نظیر قاچاق کالا و انسان از طریق مرز آبی به سایر کشورهای همسایه	۰/۰۸	۲	۰/۱۶
T6	محدودیت استفاده از پوشش زیرزمینی به منظور اختفا به دلیل ارتفاع کم با سطح دریا	۰/۱۲	۳	۰/۳۶
T7	کمبود زمین خالی در بندر به منظور ساخت پناهگاه و تاسیسات	۰/۱۳	۴	۰/۵۲
T8	آسیب پذیری ساختمان ها در بافت تاریخی شهر به دلیل ریز دانگی به همراه تراکم بالا و قدمت زیاد بناها	۰/۱۱	۳	۰/۳۳
T9	وجود سکونت گاههای غیررسمی متعدد در بافت شهر در مواقع خطر امداد رسانی را با مشکلات عدیده ای مواجه خواهد کرد	۰/۰۹	۳	۰/۲۷
T10	با توجه به اینکه فضاهای سبز، پارک ها و مزارع از دیدگاه پدافند غیر عامل یک شاخص مثبت برای شهر محسوب می شود، کمبود این فضاها در شهر به جهت تراکم ساخت در آن در زمان بحران می تواند تبعات جبران ناپذیری به همراه داشته باشد	۰/۰۹	۳	۰/۲۷
	جمع کل امتیازات عوامل محیط خارجی (تهدیدات)			۳/۰۳
	جمع ضریب نهایی			

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

بر اساس جدول (۴)، مشاهده می‌گردد که اصلی ترین نقطه تهدید این شهر وجود نیروگاه گازی و پتروشیمی به عنوان یکی از نقاط تهدید جدی در محل که با امتیاز وزنی ۰/۵۴ در جایگاه نخست تهدیدها قرار دارد. این تهدید ممکن است صدمات جبران ناپذیری را در زمان حمله دشمن داشته باشد و عوارض جبران ناپذیری را برای ساکنان به همراه داشته باشد. کمبود زمین خالی در بندر به منظور ساخت پناهگاه و تاسیسات دفاعی با امتیاز ۰/۵۲ در جایگاه دوم قرار گرفته است که این امر مبنی بر ساختار شهر چابهار از یک سو و همچنین بالا بودن سطح آب به دلیل همجواری با دریای عمان از سوی دیگر می‌باشد.

تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک

در این مدل، با استفاده از جدول تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی و ترکیب آنها در جدول (۵) مهم ترین عوامل استراتژیک در پدافند غیرعامل در شهر چابهار ارائه گردیده است. در واقع، با تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک،

برنامه‌ریزی که تصمیم‌های استراتژیک را اتخاذ می‌کنند، می‌توانند نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها را به تعداد کمتری از عوامل محدود نمایند. این کار با بررسی دوباره وزن‌های هر یک از عوامل موجود در جدول‌های تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی، انجام گرفته است. در واقع، سنگتین عوامل موجود در این جداول از حیث وزن، باید به جدول تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک منتقل شوند.

جدول (۵): تجزیه و تحلیل عوامل استراتژیک (SFAS)

عوامل	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی	برنامه ریزی		
				بلند مدت	میان مدت	کوتاه مدت
S1 وجود پایگاه‌های دریایی و هوایی ارتش به عنوان نیروی دفاعی شهر در مواقع بحران	۰/۱۸	۴	۰/۷۲	*	*	*
S2 استقرار بیمارستان امام علی(ع) و درمانگاههای تخصصی سیدالشهدا و ایرانیان در داخل شهر به عنوان عامل تسهیل در امر امداد رسانی	۰/۱۷	۴	۰/۶۸	*	*	*
S3 وجود مساجد و مدارس در سطح محلی به عنوان عامل انتظام بخش فضایی در مواقع بحران	۰/۰۹	۳	۰/۲۷			*
S4 توسعه صادرات و واردات به کشور و هدایت بهینه و قانون مند آن	۰/۰۹	۳	۰/۲۷	*	*	
S5 ایجاد توسعه در روابط اقتصادی، تجاری و فرهنگی با کشورهای دارای مرز آبی مشترک	۰/۰۹	۳	۰/۲۷	*	*	
W1 فرارگیری برخی از مراکز حیاتی همچون نیروی دریایی سپاه و پتروشیمی در یک محدوده روی نقشه هوایی شهر که تحت عنوان یک هدف خوشه ای نمود یافته است.	۰/۰۹	۴	۰/۳۶	*	*	
W2 استقرار نیروگاه گازی و پتروشیمی در این شهر و امکان افزایش سطح تماس تهدیدات به واسطه آنها	۰/۰۹	۴	۰/۳۶	*	*	*
W3 امکان کمتر احداث سازه های عمران شهری و پرهزینه بودن ساخت آنها مبتنی بر اصول پدافند غیر عامل در اغلب نقاط شهر به دلیل بالا بودن سطح آب	۰/۰۸	۴	۰/۳۲	*		
W4 وجود سکونت گاههای غیررسمی متعدد در بافت شهر	۰/۰۸	۴	۰/۳۲		*	
W5 کمبود شدید و نسبی مربوط به وجود فضاهای باز شهری در سطح محلات بافت تاریخی که تراکم جمعیت بالایی دارند و امداد رسانی را در مواقع بحران دچار ضعف می کند	۰/۰۷	۴	۰/۲۸		*	
O1 تهیه طرح های بهینه توسعه ای و زیرساختی با رویکرد پدافند غیر عامل	۰/۱۶	۴	۰/۶۴	*	*	
O2 لزوم استفاده دولت از ظرفیت های ناشناخته شهر چابهار	۰/۱۲	۴	۰/۴۸	*	*	
O3 امکان جذب سرمایه گذار با توجه به موقعیت شهر چابهار	۰/۱۱	۴	۰/۴۴	*	*	
O4 قابلیت افزایش صادرات ایران به سایر کشورهای همسایه از طریق مرز آبی	۰/۱۱	۴	۰/۴۴	*	*	
T1 وجود نیروگاه گازی و پتروشیمی به عنوان یکی از نقاط تهدید جدی در محل	۰/۱۴	۴	۰/۵۴	*		
T2 کمبود زمین خالی در بندر به منظور ساخت پناهگاه و تاسیسات	۰/۱۳	۴	۰/۵۲	*		
T3 محدودیت استفاده از پوشش زیرزمینی به منظور اختفا به دلیل ارتفاع کم با سطح دریا	۰/۱۲	۳	۰/۳۶	*	*	
T4 آسیب پذیری ساختمان ها در بافت تاریخی شهر به دلیل ریز دانگی به همراه	۰/۱۱	۳	۰/۳۳	*	*	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

در ادامه نیز نتایج تحلیل SWOT، نشان می‌دهد که عوامل محیط داخلی موثر پدافند غیرعامل متناسب با ساختارهای جغرافیایی، اقتصادی و جغرافیایی شهر چابهار، مجموعاً ۴۲ مورد (نقاط قوت ۱۰ مورد و نقاط ضعف ۱۸ مورد) را شامل می‌شود. پس از تشکیل ماتریس ارزیابی عوامل محیط داخلی مشخص شد که میانگین جمع کل امتیازات موزون عوامل داخلی (نقاط قوت ۳/۰۳ و نقاط ضعف ۳/۱۲). همچنین نتایج تحلیل نشان می‌دهد که عوامل محیط خارجی موثر پدافند غیرعامل متناسب با ساختارهای جغرافیایی، اقتصادی و جغرافیایی شهر چابهار، مجموعاً ۲۰ مورد (فرصت‌ها ۱۰ مورد و تهدیدات ۱۰ مورد) را شامل می‌شود. پس از تشکیل ماتریس ارزیابی عوامل محیط خارجی مشخص شد که میانگین جمع کل امتیازات موزون عوامل خارجی (فرصت‌ها ۳/۰۱ و تهدیدات ۲/۰۳). بنابراین در راستای ارائه استراتژی‌های کلان بر اساس قاعده‌ی معمول چنانچه میانگین کل امتیازات تهدیدات و ضعف‌ها بیشتر از میانگین کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها باشد (SO>WT)، استراتژی کلان، از نوع استراتژی بازنگری خواهد بود. بر این اساس نظر به این که میانگین کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها بر اساس تحلیل SWOT در این تحقیق کمتر از میانگین کل امتیازات تهدیدها و ضعف‌ها می‌باشد.

جدول (۶): ماتریس تدوین راهبردهای SWOT

راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)	راهبردهای بازنگری (WO)
SO1 تقویت افزایش روابط تجاری در سطوح منطقه ای، ملی و بین المللی و جلب مشارکت بخش های دولتی و خصوصی برای سرمایه گذاری بیشتر در چابهار	WO1 ایجاد زمینه های اشتغال سالم و کاهش زمینه های تمایل به ورود کالای قاچاق از طریق دریای عمان به چابهار
SO2 توسعه صادرات و واردات از طریق دریای خلیج فارس و هدایت بهینه و قانونمند	WO2 توجه به رعایت الزامات پدافند غیر عامل در ساخت مراکز حیاتی، حساس و مهم چابهار و افزایش سرمایه گذاری در آنها
SO3 بهره گیری از کلیه ظرفیت های مناسب شهر چابهار در راستای بهبود و رونق بیشتر چابهار	WO3 استفاده از افراد متعهد و متخصص در ساخت زیرساخت های اساسی چابهار و به کارگیری پتانسیل نیروهای مجرب و متخصص
SO4 بهره گیری از مشارکت شهروندان در طرح های بهینه توسعه ای و زیرساختی با رویکرد پدافند غیر عامل	WO4 تدوین طرح های توسعه ای و زیرساختی به منظور تبلیغات و زمینه سازی لازم در خصوص اهمیت و ضرورت های اساسی پدافند غیر عامل در میان اقشار مختلف
SO5 برقراری منظم جلسات شورای تأمین شهر به منظور توزیع ثروت، سرمایه در مناطق شهری چابهار	WO5 ارائه برنامه های راهبردی به منظور آموزش عمومی کافی و مناسب شهروندان در خصوص پدافند غیر عامل و مقابله با تهدیدات احتمالی
راهبردهای تنوع (ST)	راهبردهای تدافعی (WT)
ST1 ایجاد توسعه در روابط اقتصادی و تجاری شهر چابهار	WT1 تشکیل سازمان های غیر دولتی NGO برای مشارکت شهروندان برای آمادگی در مقابل بحران
ST2 بهره گیری از ظرفیت های اقتصادی شهر منظور ساخت پناهگاه و تاسیسات	WT2 به کارگیری مدیریت شایسته و کارآمد در برنامه ریزی شهرهای بندری برای ایجاد ضوابط و مقررات متناسب با محیط پدافند غیر عامل به دلیل موقعیت استراتژیک این شهر
ST3 گسترش ارتباطات فرهنگی و اقتصادی کشورهای همجوار دریای عمان و خلیج فارس.	WT3 تنظیم سیاست های منسجم با رویکرد پدافند غیر عامل در
ST4 ایجاد جذب در نیروگاههای هوایی و دریایی برای افراد جویای کار و	

ساخت ابنیه حیاتی، حساس و مهم شهر و اجرای آن

بیکار و همچنین تحصیل کرده

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۰

در ادامه نیز به منظور بررسی و اهمیت هر یک از راهبردها (WO, WT, ST, SO) از نرم افزار Expert choice استفاده گردیده شد. نتایج به شرح جدول (۷) می‌باشد.

جدول (۷): امتیازات راهبردهای پدافند غیرعامل متناسب با ساختارهای (جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی) شهر چابهار

راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)		
رتبه	وزن	راهبرد
۲	۰/۲۴۰	تقویت افزایش روابط تجاری در سطوح منطقه ای، ملی و بین المللی و جلب مشارکت بخش های دولتی و خصوصی برای سرمایه گذاری بیشتر در چابهار
۱	۰/۲۸۰	توسعه صادرات و واردات از طریق دریای خلیج فارس و هدایت بهینه و قانونمند
۳	۰/۲۲۰	بهره گیری از کلیه ظرفیت های مناسب شهر چابهار در راستای بهبود و رونق بیشتر چابهار
۴	۰/۱۶۰	بهره‌گیری از مشارکت شهروندان در طرح های بهینه توسعه ای و زیرساختی با رویکرد پدافند غیر عامل
۵	۰/۱۰۰	برقراری منظم جلسات شورای تأمین شهر به منظور توزیع ثروت، سرمایه در مناطق شهری چابهار
راهبردهای بازنگری (WO)		
۳	۰/۱۸۰	ایجاد زمینه های اشتغال سالم و کاهش زمینه های تمایل به ورود کالای قاچاق از طریق دریای عمان به چابهار
۱	۰/۳۴۰	توجه به رعایت الزامات پدافند غیر عامل در ساخت مراکز حیاتی، حساس و مهم چابهار و افزایش سرمایه گذاری در آنها
۴	۰/۱۷۰	استفاده از افراد متعهد و متخصص در ساخت زیرساخت های اساسی چابهار و به کارگیری پتانسیل نیروهای محرب و متخصص
۲	۰/۲۶۰	تدوین طرح‌های توسعه‌ای و زیرساختی به منظور تبلیغات و زمینه سازی لازم در خصوص اهمیت و ضرورت های اساسی پدافند غیر عامل در میان اقشار مختلف
۵	۰/۰۵۰	ارائه برنامه‌های راهبردی به منظور آموزش عمومی کافی و مناسب شهروندان در خصوص پدافند غیر عامل و مقابله با تهدیدات احتمالی
راهبردهای تنوع (ST)		
۳	۰/۲۰۰	ایجاد توسعه در روابط اقتصادی و تجاری شهر چابهار
۱	۰/۳۵۲	بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی شهر منظور ساخت پناهگاه و تاسیسات
۲	۰/۲۷۸	گسترش ارتباطات فرهنگی و اقتصادی کشورهای همجوار دریای عمان و خلیج فارس.
۴	۰/۱۷۰	ایجاد جذب در نیروگاههای هوایی و دریایی برای افراد جویای کار و بیکار و همچنین تحصیل کرده
راهبردهای تدافعی (WT)		
۳	۰/۲۸۹	تشکیل سازمان های غیر دولتی NGO برای مشارکت شهروندان برای آمادگی در مقابل بحران
۲	۰/۳۳۳	به کارگیری مدیریت شایسته و کارآمد در برنامه ریزی شهرهای بندری برای ایجاد ضوابط و مقررات متناسب با مبحث پدافند غیر عامل به دلیل موقعیت استراتژیک این شهر
۱	۰/۳۷۸	تنظیم سیاست های منسجم با رویکرد پدافند غیر عامل در ساخت ابنیه حیاتی، حساس و مهم شهر و اجرای آن

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰

مطابق جدول (۷)، نتایج به دست آمده از نرم افزار Expert choice، در راهبردهای رقابتی، راهبرد توسعه صادرات و واردات از طریق دریای خلیج فارس و هدایت بهینه و قانونمند بالاترین رتبه و راهبرد رقراری منظم جلسات شورای تأمین شهر به منظور توزیع ثروت، سرمایه در مناطق شهری چابهار پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. در راهبردهای بازتگری نیز، راهبرد توجه به رعایت الزامات پدافند غیر عامل در ساخت مراکز حیاتی، حساس و مهم چابهار و افزایش سرمایه گذاری در آنها بالاترین رتبه و راهبرد ارائه برنامه‌های راهبردی به منظور آموزش عمومی کافی و مناسب شهروندان در خصوص پدافند غیر عامل و مقابله با تهدیدات احتمالی پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. در راهبردهای تنوع نیز، راهبرد بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی شهر منظور ساخت پناهگاه و تاسیسات بالاترین رتبه و راهبرد ایجاد جذب در نیروگاه‌های هوایی و دریایی برای افراد جویای کار و بیکار و همچنین تحصیل کرده پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند. در نهایت در راهبردهای تدافعی، راهبرد تنظیم سیاست های منسجم با رویکرد پدافند غیر عامل در ساخت ابنیه حیاتی، حساس و مهم شهر و اجرای آن بالاترین رتبه و راهبرد تشکیل سازمان های غیر دولتی NGO برای مشارکت شهروندان برای آمادگی در مقابل بحران پایین‌ترین رتبه را تشکیل داده‌اند.

نتیجه گیری و دستاورد علمی پژوهشی

شهر چابهار از حیث قابلیت‌های بندری از جایگاه ویژه‌ای در سطح ملی و بین المللی برخوردار است. با توجه به موقعیت جغرافیایی چابهار می‌توان اذعان داشت که این شهر از منابع و پتانسیل‌های منطقه به ویژه کارکردهای متعدد دریای عمان و خلیج فارس، از منظر پدافند غیر عامل در نظام اجرایی مدیریت شهری، استفاده لازم و بهینه را به عمل نیاورده است. بنابراین، توسعه یکپارچه فضایی و متناسب با قابلیت‌های شهر مستلزم انجام مطالعات کاربردی و جامع می‌باشد. بررسی های پژوهش حاضر نشان داد که این شهر دارای کارکردها و پتانسیل‌های بسیار مناسبی برای توسعه است تا بتوان با تدوین چارچوب و برنامه های اجرایی بسیار کارآمد از حداکثر پتانسیل و توان بندر استفاده کرد. از این رو، با استفاده از روش SWOT به تحلیل نقاط قوت و ضعف درون سیستمی و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای برون سیستمی پرداخته شد و در نهایت راهبردهای پدافند غیرعامل متناسب با ساختارهای اقتصادی، جغرافیایی و اجتماعی شهر چابهار تعیین گردیده شد. مطابق نتایج پژوهش، تعداد عوامل داخلی در پژوهش حاضر ۲۸ عامل تعیین شد که ۱۰ عامل نقاط قوت و ۱۰ عامل نقاط ضعف را تشکیل می‌داد. تعداد عوامل خارجی نیز ۲۰ عامل تعیین شد؛ به طوری که نخست ۱۰ عامل نقاط فرصت و سپس ۱۰ عامل دیگر نقاط تهدید را در ماتریس مورد بررسی قرار می‌دادند. مجموع امتیاز نهایی عوامل داخلی به ترتیب ۳/۰۳۱ و ۳ بدست آمد. مجموع امتیاز نهایی عوامل خارجی نیز به ترتیب برابر ۳/۰۱ و ۳/۰۳ بدست آمد. در مرحله بعد، با توجه به نتایج به دست آمده از ماتریس تحلیل سوات اقدام به اولویت‌بندی هر یک از مولفه‌ها با اعمال دیدگاه‌ها و نظرات مشارکت کنندگان شد. مؤلفه وجود پایگاه‌های دریایی سپاه و هوایی ارتش به عنوان نیروی دفاعی شهر در مواقع بحران با میانگین وزنی ۰/۷۲ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت داخلی و مؤلفه قرارگیری برخی از مراکز حیاتی همچون نیروی دریایی و هوایی

در یک محدوده روی نقشه هوایی شهر، تحت عنوان یک هدف خوشه‌ای با میانگین وزنی ۰/۳۶ مهم‌ترین نقطه ضعف داخلی در این شهر شناسایی شد. در عین حال از بین عوامل خارجی مؤلفه تهیه طرح‌های بهینه توسعه‌ای و زیرساختی با رویکرد پدافند غیر عامل با میانگین وزنی ۰/۶۴ به عنوان مهم‌ترین فرصت خارجی و مؤلفه وجود نیروگاه گازی و پتروشیمی، به عنوان یکی از نقاط تهدید جدی در محل با میانگین وزنی ۰/۵۴ به عنوان مهم‌ترین تهدید خارجی در چابهار شناسایی شد. در نهایت نظر به این که میانگین کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها بر اساس تحلیل SWOT در این تحقیق کمتر از میانگین کل امتیازات تهدیدها و ضعف‌ها می‌باشد، استراتژی مورد نظر از نوع بازنگری است. در نهایت در راستای رتبه‌بندی هر یک از راهبردهای مطرح شده از نرم افزار Expert choice استفاده گردیده شد. نتایج نشان داد، در راهبردهای رقابتی، راهبرد توسعه صادرات و واردات از طریق دریای خلیج فارس و هدایت بهینه و قانونمند با وزن ۰/۲۸۰، در راهبردهای بازنگری نیز، راهبرد توجه به رعایت الزامات پدافند غیر عامل در ساخت مراکز حیاتی، حساس و مهم چابهار و افزایش سرمایه‌گذاری با وزن ۰/۳۴۰، در راهبردهای تنوع نیز، راهبرد بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی شهر منظور ساخت پناهگاه و تاسیسات با وزن ۰/۳۵۲، در نهایت در راهبردهای تدافعی، راهبرد تنظیم سیاست‌های منسجم با رویکرد پدافند غیر عامل در ساخت ابنیه حیاتی، حساس و مهم شهر و اجرای آن با وزن ۰/۳۷۸، بالاترین رتبه‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. در یک جمع‌بندی نهایی می‌توان گفت، براساس مستندات بررسی شده به نظر می‌رسد در شرایط کنونی شهر چابهار فاقد یک برنامه جامع دفاعی جهت تأمین امنیت شهر و شهروندان در شرایط بحرانی و بروز حملات احتمالی از سوی دشمن می‌باشد و می‌بایست برنامه ریزان، مدیران شهری و طراحان شهری نسبت به برنامه‌ریزی پدافند غیر عامل چاره‌اندیشی داشته باشند چراکه این شهر بنا به موقعیت استراتژیکی اش دارای مراکز حساس، حیاتی و مهم متعددی است که هر یک دارای دارای وزن و اهمیت استراتژیک و نیز عمق نفوذ و تاثیرگذاری متفاوتی به منظور تحقق برنامه‌ریزی پدافند غیر عامل می‌باشند.

منابع

- تقوایی، مسعود. جوزی خسلویی، علی، (۱۳۹۱)، مدیریت و برنامه‌ریزی بحران در فضاهای شهری با رویکرد پدافند غیرعامل و مدل SWOT، مطالعه موردی: مسیرهای راهپیمایی شهر اصفهان، مجله آمایش جغرافیایی فضا، ۲(۶)، صص ۵۷-۷۴.
- حافظ رضازاده، معصومه، کدخدایی، مهدی، کریمیان بستانی، مریم، (۱۴۰۰)، آمایش شهری با رویکرد پدافند غیرعامل در شهر زاهدان و مناطق پیرامونی آن. مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۳(۲).
- زرقانی، سید هادی. اعظمی، هادی، (۱۳۹۰)، تحلیل ملاحظات نظامی و امنیتی در آمایش و مکان‌گزینی مراکز و استقرارگاه‌های نظامی با تاکید بر استان خراسان رضوی، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۱۵(۲)، صص ۱۴۱-۱۶۱.
- سازمان آمار نفوس و مسکن، (۱۳۹۵)، نتایج سرشماری.
- سالنامه آماری استانداری سیستان و بلوچستان، (۱۳۹۹)، استانداری سیستان و بلوچستان

- شماعی، علی، اسمعیلی، جمیله، لطیفی، امید، (۱۳۹۹)، بررسی آسیب پذیری و زیرپهنه بندی حریم ایمنی شهر ایلام در برابر حملات هوایی از منظر پدافند غیرعامل. جغرافیا و روابط انسانی، استان ۱۳۹۹. دوره ۳. شماره ۱.
- طرح جامع شهر چابهار، (۱۳۹۷)، شهرداری چابهار.
- عزیزی، محمدمهدی، برنافر، مهدی، (۱۳۹۱)، فرایند مطلوب برنامه ریزی شهری در حمله های هوایی از دیدگاه پدافند غیر عامل، فصلنامه مطالعات شهری، ۱(۱)، صص ۹-۲۲.
- کیانی اکبر. فاضل‌نیا، غریب. سالاری سردری، فرضعلی، (۱۳۹۲)، مقایسه تطبیقی رویکرد مدیریت سنتی و جدید شهری در ایران، مجله پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۲(۸)، صص ۸۱-۱۰۰.
- مدیری، مهدی؛ کرمی، مهرداد؛ انصاری زاده، سلمان و حیدری موصولو، طهمورث، (۱۳۹۲)، شاخص‌های امنیت ساز پدافند غیرعامل در آمایش سرزمین، نشریه راهبرد دفاع، ۱۱(۴۱)، صص ۳۳۳-۵۸.
- ملکی، کیومرث و برنکام، فرهاد. شفاعتی، آرزو، (۱۳۹۰)، ضرورت توجه به پدافند غیر عامل در برنامه ریزی کاربری اراضی شهری راهبردی در کاهش آثار حملات خارجی، سومین همایش ملی پدافند غیر عامل، دانشگاه ایلام.
- هاشمی، سیدمصطفی؛ علی پور، عباس، فتحی، امیر، (۱۳۸۹)، همبستگی تهدیدهای امنیتی-دفاعی با سطوح توسعه در استان کردستان با رویکرد آمایش سرزمین، نشریه آمایش محیط، ۱۲(۴۵)، صص ۱۹۹-۲۲۳.
- Ashworth, G, (1987), Urban Form and Defense Functions of Cities, In Michael Bremond and Raymond Riley (Ed), the Geography of Defense, London & Sydney, Croon Helm.
- Gibson, G, (1997), An introduction to seismology, disaster prevention and management, volume 6, number 5, mcb university press, emerald group limited
- Lacina, B, (2006), Explaining the Severity of Civil Wars, Journal of Conflict Resolution, 50(2), 276-289.
- Leritina, G, Hauskenc, K. Preventive strike, VS. (2011) *false targets and protection in the fence strategy. Reliability engineering and system safety*, vol96, issue8 (p.912-924.)
- Liangfeng, Z, Guirong, Zh, Kunlong, Y, Liang, Zh, (2002), Risk Analysis of Geo-hazard based on GIS-Technique, Geographical Sciences, 12(3), 371-376.
- Nikoumanesh, M, Nazarkhah, A, (2015), The role of passive defense in reducing the risks of earthquakes, American Journal of Civil Engineering, Vol 3, Issue 2, pp 6-9.
- Quarol, M. (2005). Does democracy preempt civil wars? Journal of politician Economy. 21. London. P8.
- Ross, L, (2013), Civil Liability in Criminal Justice (Sixth Edition), 85-113.
- Spilerman, S. (2005). Structural characteristics of cities and severity of racial disorders. American sociological review. vol. 41. Seattle.
- Tang, A. Wen, A. (2009): An intelligent simulation system for earthquake disaster assessment, Computers & Geosciences, 35: 871-879.